

Kitap Tanıtımı:

Muhammed HAMİDULLAH, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, Çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay, İstanbul, Ocak 2013, 204 sayfa.

Feyza Kaplan*

Bu yazımızda, Pakistanlı İslam âlimi Muhammed Hamidullah'ın "Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu" adlı eserini tanıtmak istiyoruz.

Eserin aslı 1985 yılında basılmış olup, 2013 yılında Mehmet Yazgan'ın çevirisi ile Beyan yayınları tarafından Türk okuyucusuyla buluşturulmuştur.

Bu kitapta, Hz. Peygamber'in çağdaşı olan bazı hükümdarlara, kendilerine ilahi buyruğu iletmek ve onları İslam'ı kabule davet etmek amacı ile gönderdiği altı orijinal mektup ele alınmaktadır. Ayrıca mektupların paleografik ve tarihî incelemeleri yapılmakta; bugün elimizdeki bu mektup metinleri 'asıl nüsha mıdır?' sorusuna da cevap aranmaktadır.

Eser, giriş, dokuz bölüm, sonuç, kaynakça ve dizin kısımlarından oluşmaktadır.

Eserde ele alınan altı mektuptan beşi muhataplarını İslam'a davet amaçlı; diğeri de bir taşra valisinin mektubuna cevap niteliğinde idarî içeriklidir.

Giriş bölümünde, coğrafi anlamda Arap yarımadasının komşuları ve İslam'ın evrensellik ilkesinden ötürü, Müslüman Arapların komşularıyla iletişime geçmesi kadar tabii bir durumun olmayışı dile getirilmektedir. Bu bölümde, M. Hamidullah'ın bu alanda kaleme aldığı diğeri eserlerinde hacimli bir listesi verilmektedir.

Birinci Bölüm: Bu bölümde yazar, mektupların orijinalliği meselesinden önce mektuplarda kullanılan Arap yazısının tarihçesinden İslam öncesi ve İslami dönem şeklinde sınıflandırarak bahsetmektedir.

Eserde, Arap yazısının menşei hakkında birtakım rivayetlere yer verilmekteyse de bu rivayetleri ispatlayacak belgelerin henüz bulunamadığı da ifade edilmektedir.

İkinci Bölüm: Bu bölüm, "mektuplaşma şartları" başlığını taşımaktadır.

Yazarın mektuplar aracılığıyla İslam'a davet edilen liderlerin, yeni ve son dine olan bakış açılarını okuyucuya tasvir etmek için böyle bir başlığa ihtiyaç duyduğu

* Kırkkale İslami İlimler Fakültesi, 3. Sınıf öğrencisi. e-mail, feyzakaplan59@gmail.com

kanaatindeyiz. Hız. Peygamber'in mektuplarla beraber ashabından kimleri elçi olarak gönderdiği konusunda da bilgilerin yer aldığı bu bölümde yazar, Hız. Peygamber'in hayatını inceleyen bir uzman olarak onurlu bir yer işgal ettiğini düşündüğü W. Montgomery Watt'ın zikredilen bu mektupların orijinalliğine yaptığı itirazlara da cevap vermektedir.

Üçüncü Bölüm: "Olayların Bir Takvim ve Tarihe Bağlanması" başlığını taşıyan bu bölümde, cahiliye döneminde Mekkelilerin hem aya, hem de güneşe bağlı olarak kullandıkları takvimler sebebi ile üç yılda bir aylık farkın meydana gelmesiböylelikle mektupların gönderiliş zamanının belirlenmesinde ortaya çıkacak olan birkaç aylık farkın gözönünde bulundurulması gerektiğine dair uyarılar yer almaktadır. Hız. Ömer zamanında tespit edilen Hicrî takvime geçiş konusuna da değinilmiştir.

Bundan sonraki bölümlerin tamamında mektuplar detaylı bir şekilde ele alınmakta ve her mektubun kopyası, çözümlene yapılarak Arapça metnin tamamı ve Türkçe tercümesi verilerek müsteşriklerin mektupların orijinal olmadığına dair getirdikleri yorumlara reddiye mahiyetinde cevaplar sunulmaktadır.

Ayrıca, mektupların yazıldığı günden bugüne kadar kimlerin elinden geçtiği, nerelerde buldukları da tespit edilmeye çalışılmıştır. Burada yapılan çalışmalardan, mektuplarda kullanılan kalemin çeşidi, Hız. Peygamber'in mektubun sonuna basmış olduğu mührün boyutu, Arap gramerine ve harflerin yazılışlarına bağlı yapılmış yazım hataları gibi konuların mektupların orijinalliğini ispat noktasında önemli hususlar olduğu anlaşılmaktadır.

Dördüncü Bölüm: Bu bölümde, Hız. Peygamber'in, Mısır Mukavkıs'ına (Cüreyc b. Mîna) gönderdiği mektup incelenmektedir. Hız. Peygamber'in halen mevcut orijinal mektupları arasında ilk bulunan Mukavkıs'a gönderilen bu mektuptur.(s.85)

Bu bölümde, müsteşriklerin belgenin orijinalliğine yaptığı yorumlar yazar tarafından eleştirilmektedir.

Bölümün sonunda, söz konusu mektubun İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler bölümünde bulunduğu bilgisi verilmektedir. (s. 93).

Beşinci Bölüm: Bu bölümde, Hız. Peygamber'in el-Ahsâ Valisi el-Münzir'e gönderdiği mektup ele alınmakta, ilk olarak da mektubun mahiyetinin daha iyi kavranması açısından mektuplaşmanın arka planında neler olup bittiğine yer verilmektedir. Yazar, Hız. Osman'a atfedilen Semerkand'daki el yazması Kur'an-ı Kerim metnindeki yazıyla

mektupta bulunan yazıyı da karşılaştırarak mektubun orijinalliğini tespit etmeye çalışmaktadır.

Altıncı Bölüm: Bu bölümde, Hz. Peygamber'in Habeş Kralı Necâsi'ye gönderdiği mektup ele alınmaktadır.

Mektubun orijinalindeki Hz. Peygamber'e ait olan mührün inceleme sonuçları aktararak başlanılan bölümde, mektubun Şam'daki bir kişide bulunduğu ve ona ulaşana kadarki serüveni aktarılmaktadır.

Diğer bölümlerde olduğu gibi burada da yoğun bir şekilde mektubun orijinalliğine olan itirazlar tarihî veriler eşliğinde çürütülmeye çalışılmaktadır.

Yedinci Bölüm: Hz. Peygamber'in Bizans imparatoru Herakliyus'a gönderdiği mektup bu bölümde ele alınmaktadır. Bu başlık altında, metnin paleografik incelemesinin yanı sıra mektubun gönderilmesi sırasında yaşanan gelişmeler de aktarılmaktadır. Bu bölümde ayrıca, "eski kanıtlar" ve "vesikanın son ortaya çıkışı ve tavsifi" alt başlıklarında yer almaktadır.

Sekizinci Bölüm: Bu bölümde, Hz. Peygamber tarafından Kısra'ya gönderilen mektup incelenmektedir.

Başlangıçta Hz. Peygamber'in dine davette izlediği tutumun tarihi bir incelemesi yapılmaktadır. "Yazışmanın tarihi durumu ve vakti", "orijinal nüshanın keşfedilişi", "vesikanın dolaştığı yerler" gibi konulara değinilerek vesikadaki yırtık işareti, mühür işareti, yazının büyük kısmının çok eski karakterli oluşu ve metnin klasik yazarlarca zikredilenlere uygunluğu göz önünde bulundurularak bu vesikanın asıl nüsha olduğuna dair kanıtlar sunulmaktadır. (s. 168-169) Söz konusu nüsha bugün hala Şam'daki Kuvatli ailesindedir. (s. 169)

Dokuzuncu Bölüm: Bu bölüm, "Uman (el-hat) Melikleri Ceyfer ve Abd'e Gönderilen Mektubun Orijinali" başlığı taşımaktadır.

Bu mektubun metni diğerlerinden farklı olarak ikiye ayrılmış kamış veya bambu uçlu bir kalemle yazılmıştır. Bunun sebebi, kâtibin veya kullanılan aletin farklı olmasıdır. (s. 179) Bugün hala Nijeryalı Müslümanlar tarafından bu tarz kesik uçlu kalemlerin okuyucuya kolaylık sağladığı gerekçesiyle kullanıldığı bilinmektedir.

Bu bölümde ayrıca, elde edilen vesikanın tarihçesi, muhtevası, orijinal nüshanın özellikleri, (yazılan malzeme, boyutu, harflerin özellikleri, mürekkebin rengi) mektuplaşmanın gerçekleştiği hal ve şartlar incelenmektedir. (s. 180)

Değerlendirme: Eserin bölümlerinde olduğu gibi sonuç kısmında da mektupların orijinalliğine dair yapılan yorumlar eleştirilmekte ve bu mektupların asıllarına uygun olma ihtimalinin uydurma olmalarından daha fazla olduğu ifade edilmektedir. (s. 185) Diğer taraftan bu çalışma ile yaklaşık 1400 yıllık olduğu tahmin edilen yazmaların, kitabelerin, mektupların tarihini tam olarak tespit noktasında kimya ilmiyle diğer ilimlerin olduğu gibi; İslam tarihinin de ne derece dirsek temasında bulunması gerektiği tüm gerçekliğiyle gözler önüne serilmektedir. Ayrıca bu disiplinlerin homojen olarak kullanılmasında müsteşriklerin Müslüman âlimlerden daha azimli ve başarılı oldukları gerçeği de ortaya konulmaktadır.

Bu eserin, elde ettiğimiz malzemeyi değerlendirirken ne derece eleştirel bakışa sahip olmamız gerektiği, eldeki veriler ışığında en sağlam sonuca nasıl ulaşabileceğimizi somut olarak fark ettirmesi açısından da teoride kalan bilgilerimizin pratiğe aktarılmış hali niteliğinde olduğu kanaatindeyiz.

Hayatı boyunca yaptığı ilmi çalışmalar, seyahatler ve telif ettiği eserlerle kendini ilme adanmış bir kimse olan Muhammed Hamidullah, sadece dönemin siyasi değil, sosyal tarih alanına da ışık tuttuğunu düşündüğümüz bu eseriyle, yeni araştırmalar için alt yapı oluşturmuştur diyebiliriz.

Mektupların hedeflenen yere ulaşmasında en önemli unsur, mektubu götüren elçidir. Altı farklı hükümdara altı farklı elçiyle mektuplar ulaştırılmıştır. Seçilen elçinin gideceği ülkeyi ve insanını tanıyan, dillerini bilen kimseler olmaları gerekmektedir. Bu sebeple eserde, seçilen bu elçilerin özelliklerine de değinilmesinin faydalı olacağı, eserin bu yönünün geliştirilmesi gerektiği kanısındayız.

Tanıtımını yapmaya gayret ettiğimiz bu kıymetli eserin, alanın uzmanları için bir ilk olması ve bu alanda yapılacak çalışmalar için örneklik oluşturması bakımından başucu kitabı mesabesinde olduğuna inanıyoruz.